

КОНКУРС ДИРИГЕНТІВ ЯК УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ФАХОВОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

Інга ШЕВЧЕНКО (Кіровоград)

Постановка проблеми. Професійна підготовка студентів на мистецькому факультеті являє собою одну із складових всебічного розвитку особистості у вищій школі, яка передбачає ґрунтовне оволодіння знаннями з предметів психолого-педагогічного та спеціального музичного циклу. Оновлення вищої музично-педагогічної освіти передбачає виховання фахівців, що змогли б вільно оперувати знаннями, володіти здатністю майстерно проводити урок, «заражати» учнів одним з наймогутніших засобів виховання творчого та інтелектуального потенціалу – хором співом – «божественним і небесним заняттям, яке зміцнює все прекрасне та благородне в людині» (Платон Афінецький).

У цьому контексті набуває актуальності проблема підготовки студентів мистецьких факультетів до продуктивної діяльності, особливо у сфері диригентсько-хорової підготовки, яку розглядали в історичному аспекті (А. Мартинюк, І. Павлик); хорознавчому (О. Бенч-Шокало, Т. Смирнова); диригентсько-хоровому (П. Ковалик, А. Козир, А. Кречківський); вокально-хоровому (Ю. Юцевич, О. Стахевич); музично-психо-логічному (Л. Бочкарьов, В. Назайкінський, С. Науменко); музично-педагогічному (А. Болгарський, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Щолокова).

Мета статті – розглянути особливості хормейстерської підготовки в педагогічному навчальному закладі на прикладі Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Виклад основного матеріалу. Аналіз змісту та організації підготовки майбутнього вчителя музики як керівника хору дає можливість констатувати, що цілісно-комплексній підготовці студентів заважає вузькопредметний технологічний підхід до вивчення фахових дисциплін. Причиною такого явища є традиційна зорієнтованість на репродукцію набутих знань, а не на творчий

процес їх надбання. У зв'язку з цим ми виділяємо інноваційні компоненти музично-педагогічної освіти: підготовка до творчості, спрямованість на самостійність на основі цілісно-комплексного підходу до навчального процесу, здатність до здобуття та поглиблення знань, які мають інтегрувати науково-теоретичні, психолого-фізіологічні та практичні компоненти, готовність до імпровізації, інтерпретації твору, до музично-естетичної діяльності з орієнтуванням на методику викладання предмету [8, с. 401; 10, с. 173].

До профільних предметів диригентського циклу відносяться хорове диригування, постановка голосу, хоровий клас. Спостереження засвідчили недооцінювання вагомості хорового диригування з-поміж дисциплін, що вивчаються на мистецькому факультеті. В умовах індивідуалізації навчання у класі диригування студенти оволодівають інтонаційно-слуховим осягненням твору, співом хорових партій, грою партитури, теоретичним аналізом та письмовою анотацією, диригуванням хорових творів, розвивають спеціальні диригентсько-хорові здібності. У подальшому це дозволить оволодіти методами роботи над вокально-хоровим твором та його інтерпретацією, засобами спілкування з хором, накопичити хоровий репертуар. В процесі хорового диригування відбувається формування не тільки грамотного музиканта-хормейстера, але й педагога, який володіє різними прийомами вокально-хорової роботи з дітьми [5, с. 115].

На мистецький факультет вступають студенти з різним рівнем музичної підготовки. Це особи із середньою спеціальною освітою, які закінчили фортепіанне, теоретичне, струнне, диригентсько-хорове, народне, вокальне відділення музичного училища, училища культури, педагогічний коледж та випускники музичних шкіл, ліцеїв мистецтв, а також випускники загальноосвітніх шкіл, які

зовсім не мають музичної підготовки. На жаль, більшість студентів стаціонарної форми навчання взагалі не замислюється над синтетичним наповненням диригентсько-хорової підготовки, 23 % першокурсників виділяють загальноосвітні дисципліни поряд зі спеціальними, не розуміючи їх специфічної ролі у навчально-виховному процесі. Скорочення годин з хорового диригування на II та III курсах, практикуму керівництва хором та хорового аранжування ускладнює підготовку студентів у системі музично-педагогічного навчання [9, с. 192], а процесуальний компонент не відповідає сучасним вимогам підготовки студентів до роботи з хором.

На думку А. Авдієвського, принципово новим підходом до вищої диригентсько-хорової підготовки є поглиблення етнокультурного аспекту музичної україністики, а диригентсько-хорову підготовку треба здійснювати в руху національної музичної культури [1].

Диригент-педагог С. Горбенко пропонує активізувати навчання студентів з використанням кращих хорових творів для дітей українських композиторів-класиків та сучасної хорової музики [4, с. 107].

Науковці приділяють суттєву увагу й удосконаленню навчального процесу на предметах диригентського циклу. Враховуючи складну багатокomпонентність хормейстерської діяльності, а також пов'язаність із репродуктивним характером засвоєних знань та вмінь, чільне місце у процесі диригентсько-хорової освіти науковці віддають самостійності навчання.

Так, Т. Смирнова вказує на необхідність вирішення основних професійних завдань на основі трансляції накопиченого загального та професійного досвіду, використання діяльнісного підходу для здійснення спеціальної диригентсько-хорової підготовки студентів, а диригентсько-хорову підготовку визначає як цілеспрямовану систему з комплексом взаємопов'язаних компонентів, яка, з одного боку, виконує замовлення суспільства на підготовку компетентних спеціалістів широкого профілю, а з іншого – відповідає на потреби студентів в їх особистісному і професійному становленні [9, с. 202].

Про зміцнення зв'язку теоретичного підґрунтя з практичними вміннями у процесі оволодіння знаннями з диригування, де роль репродуктивного вивчення диригування зведена до мінімуму, говорять Л. Безбородова, А. Болгарський, Л. Костенко, А. Мархлевський [2; 3; 6; 7]. Оскільки головними завданнями диригентсько-хорової підготовки майбутнього

педагога-музиканта визначено постановку диригентського апарату, відбір диригентських прийомів для виразного виконання твору, максимальний розвиток професійної ерудиції студента, підготовку до диригентської практики, то стає зрозумілою спрямованість уваги на свідоме удосконалення студентом своєї професійної майстерності шляхом не тільки засвоєння гами диригентських жестів, але й міцної теоретичної бази на основі принципів відбору і конструювання. А. Болгарський вважає, що основні завдання диригентсько-хорової підготовки мають тісно пов'язуватися з навчально-виховними та розвивальними функціями, а також з їх практичною перевіркою. Визначення змісту кожної конкретної теми, розділу та заняття треба будувати з урахуванням цілісності навчання відповідно до сучасних вимог педагогічної науки, вікових особливостей, що дозволять наблизити навчальний матеріал та навчальний репертуар до рівня музичних здібностей учнів, міжпредметної координації предметів диригування, постановка голосу, основний інструмент, сольфеджіо, гармонія, технічності виконання. Знання критеріїв змісту навчання допоможе свідомому розв'язанню у вирішенні навчально-виховних завдань, становленню творчої особистості вчителя музики як керівника шкільного хору [3].

Розглядаючи диригентсько-хорову підготовку у контексті розвитку загальномузичних та спеціальних здібностей, зв'язку фахової підготовки з національною музичною культурою, комплексі самостійних професійних дій, як спеціальний навчальний процес студента, сучасні диригенти-викладачі вказують на необхідність удосконалення підготовки студентів до роботи з хором, чому сприятимуть:

- сформованість диригентсько-хорової техніки (К. Ольхов);
- знання теоретичних основ диригентської навчальної методології (К. Птиця, П. Чесноков);
- інтонуючий музичний образ (С. Казачков);
- врівноважена та узгоджена взаємодія внутрішнього почуття та рухів (П. Чесноков);
- поетапне створення музичного образу (А. Анісімов);
- систематична музично-виконавська діяльність (Л. Безбородова);
- спрямованість на творче самовираження (В. Живов).

Для підвищення фахової майстерності майбутнього педагога-музиканта особливе значення має участь у конкурсних випробуваннях. Конкурси диригентів сприяють відкриттю нових імен молодих

диригентів-хормейстерів серед студентів музичних відділень мистецьких закладів.

В Україні останнім часом проводиться багато конкурсних випробувань для обдарованих молодих виконавців. З 1999 р. у Києві за підтримки Міністерства культури України Національною всеукраїнською музичною спілкою та Асоціацією «Хорове товариство імені Миколи Леонтовича» проводиться Всеукраїнський конкурс хорових диригентів. У конкурсі можуть брати участь професійні диригенти-хормейстери, а також студенти останніх курсів, бакалаври, спеціалісти та магістри вищих музичних навчальних закладів. Вік учасників у термін проведення конкурсу не повинен перевищувати 35 років. Конкурсні змагання проводяться в три тури. Перший тур: диригування обов'язкового твору у супроводі фортепіано; самостійне розучування обробки української народної пісні а capella за вибором учасника. Другий тур – відкрита репетиція двох творів програми а capella: обов'язкового та одного на вибір учасника конкурсу. Третій тур – відкрита репетиція з підсумком-демонстрацією диригування трьох творів на вибір учасника.

Всеукраїнський конкурс хорових диригентів – один з еталонів України. За останнє десятиліття засновано ще декілька конкурсів, які проводяться в окремих областях. Так, з 2003 р. у Херсонському державному університеті проводиться Всеукраїнський фестиваль диригентського мистецтва «Музична Таврія». На базі Сумського вищого училища мистецтв і культури ім. Д. С. Бортнянського проходить Всеукраїнський конкурс хорових диригентів ім. Д. С. Бортнянського. В 2013 р. кафедрою хорового диригування ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» за підтримки Міністерства освіти і науки України, Івано-Франківської обласної державної адміністрації, Івано-Франківської міської ради було проведено Перший Всеукраїнський студентський конкурс хорових диригентів в рамках науково-практичної конференції «Хорове мистецтво у вищій школі: проблеми і перспективи професійної підготовки».

Конкурс хорових диригентів в Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка проводиться щорічно секцією хорового диригування та кафедрою вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання в рамках традиційної студентської науково-практичної конференції, яка присвячується визначним українським композиторам і хоровим диригентам.

Метою проведення конференції є пошук шляхів постійного оновлення змісту, форм і методів навчально-виховного процесу, направлено на єдність загального розвитку особистості, формування її професійної майстерності у відповідності до умов і запитів сьогодення.

Метою і головним завданням конкурсу є виховання диригентської культури студентів музичного відділення мистецького факультету; продовження традицій національної диригентсько-виконавської школи; популяризація та впровадження в активну навчально-виконавську практику хорових творів українських композиторів, кращих надбань музичної духовної скарбниці та традицій диригентсько-хорового мистецтва; підвищення фахової майстерності майбутніх учителів музики, виявлення молодих талановитих хорових диригентів серед студентів музичного відділення мистецького факультету; обмін досвідом з питань професійної підготовки студентів; популяризація серед молоді кращих надбань музичної духовної скарбниці та традицій диригентсько-хорового мистецтва.

В 2015 році конкурс відбувся 30–31 березня і був присвячений 90-й річниці з дня народження І. Н. Шамо. Програма кожного учасника конкурсу складалася з двох творів з репертуару жіночого хору (а capella): муз. І. Шамо, вірші В. Юхимовича «Перепілонька» (з хорової опери «Ятранські ігри») – для студентів, які не мають диригентської освіти; муз. І. Шамо, вірші В. Юхимовича «Грушечка» (з хорової опери «Ятранські ігри») – для студентів, які мають диригентську підготовку, а також твору з супроводом за вибором студента.

Конкурс був проведений в такому порядку: усна презентація твору а capella; диригування під рояль двох програмних творів; робота над фрагментом конкурсного твору.

Оцінювання виступів учасників конкурсу здійснювало журі, до складу якого увійшли провідні фахівці факультету, а очолила заслужений працівник культури України, доцент Н. М. Медведева.

Переможці конкурсу були нагороджені пам'ятними призами та дипломами, а також спеціальними призами у номінаціях «за кращу усну презентацію конкурсного твору а capella», «за краще проведеної роботу з хором»; «за краще диригування твору з супроводом»; «приз глядацьких симпатій».

Переможцям-лауреатам I ступеню – студентці 11 групи Житінській Алісі (клас професора Растригіної А. М.) та студентці 21 групи Юрчик Людмилі (клас доцента

Шевченко І. Л.) – було надано право концертного виконання конкурсних творів з хором під час науково-практичної конференції.

Висновки. Багатогранна людська діяльність у своїй основі базується на певних морально-етичних, естетичних, філософських, духовних і культурних цінностях. Хорове мистецтво як один із компонентів естетичної культури спонукає до всебічного розвитку особистості, пошуків краси і створення її в праці, побуті, спілкуванні, а врешті-решт стимулює прагнення до удосконалення професійної майстерності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Авдієвський А. Г. Програма з музики для середньої школи та іозакласної роботи з музики в 1–4 класах / А. Г. Авдієвський, А. Г. Болгарський, І. М. Гадалова, З. З. Жорчок. – К., 1994.

2. Безбородова Л. А. Дирижирование / Л. А. Безбородова. – М. : Просвещение. 1983. – 154 с.

3. Болгарський А. Г. Музична культура в естетичній підготовці майбутнього вчителя музики / А. Г. Болгарський // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Теорія та методика мистецької освіти. – Випуск 1(6). – К. : НПУ, 2004. – С. 7–14.

4. Горбенко С. С. Українська дитяча хорова література : Навчально-методичний посібник для вчителів шкіл різного типу та студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Ч. І. Міністерство освіти і науки України, НПУ ім. М. П. Драгоманова / С. С. Горбенко. – К., 2002. – 207 с.

5. Иванов-Радкевич А. А. О воспитании дирижера / А. А. Иванов-Радкевич. – М. : Музыка, 1973. – 156 с.

6. Костенко Л. В. Педагогічні умови організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів музики : Автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04 / Київський ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1998. – 19 с.

7. Мархлевський А. Ц. Практичні поради в хоровому класі / А. Ц. Мархлевський. – К. : Музична Україна, 1986. – 96 с.

8. Сисосва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої самостійної особистості учня / С. О. Сисосва. – К. : Поліграф книга, 1996. – 406 с.

9. Смирнова Т. А. Музикальність у структурі професійно-важливих властивостей диригента хору: Збірник наук. праць / Т. А. Смирнова // Проблеми сучасного мистецтва і культури. – К. : Науковий Світ, 2001. – С. 188–222.

10. Шевнюк О. Л. Інтегративності та варіантності у культурологічній підготовці майбутнього вчителя / О. Л. Шевнюк // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 3. – 360 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Шевченко Інга Леонідівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: особливості професійної підготовки студентів мистецьких факультетів педагогічних вищих навчальних закладів у рамках сучасної гуманітарно-культурологічної парадигми.